

انتخاب دارند، چه در تعیین قواعد و مقررات مدرسه و چه در رویکرد آموزشی این مدرسه، بدین‌گونه که دانش‌آموزان در انتخاب درس‌های خود اختیار دارند. هر چند این تصور وجود دارد که اگر دانش‌آموزان خودشان مقررات آموزشی‌شان را تعیین کنند، همه چیز با هرج و مرج روبه‌رو می‌شود؛ اما آموزگاران سامرهیل به جز این فکر می‌کنند. این روش به آن‌ها کمک می‌کند در روابطشان با شاگردان از قالب‌های سنتی بیرون بیایند. از ابتدای تأسیس این مدرسه همواره خود بچه‌ها تصمیم گرفته‌اند که چه درسی را می‌خواهند یاد بگیرند؛ زیرا این اعتقاد وجود دارد که کودک در آزادی بهتر فرامی‌گیرد.

اجرای چنین برنامه‌هایی که مبتنی بر آزادی است شرایطی دارد، از جمله اینکه معلم به هر یک از دانش‌آموزان به چشم یک انسان و نه فقط عضوی از گروه یا کلاس نگاه کند. یعنی باید به فرد فرد آن‌ها از زاویه فردیت و تفاوت‌هایی که ممکن است با دیگران داشته باشند، بنگرد. به علاوه معلمان باید بتوانند روابط انسانی و عاطفی بسیار نزدیکی بین خود و دانش‌آموزان برقرار کنند. این نکته بسیار اهمیت دارد؛ زیرا تا معلم در چنین موقعیتی با دانش‌آموزان قرار نگیرد، از گنه برداشت‌ها، ادراکات، تجربه‌ها و تلقی‌ات آنان از آنچه که به ایشان عرضه می‌شود، مطلع نمی‌شود. برقراری رابطه عاطفی قوی بین معلم و دانش‌آموز در حقیقت به معلم فرصت حضور در عرصه وجود دانش‌آموز را می‌دهد و البته تا معلم در وجود یک‌یک دانش‌آموزان حضور نیابد، از درک اینکه بر او چه می‌گذرد، چه چیزی را تجربه کرده و آموخته است و

«الکساندر ساترلند نیل» در سال ۱۸۸۳ در شهر کوچکی در اسکاتلند به دنیا آمد. وی در سال ۱۹۹۱ با مشارکت و همکاری خانم «فراونیا شتاتر» که بعدها با وی ازدواج کرد، مدرسه خود را با نام «سامرهیل» تأسیس کرد. تجربه‌های رنج‌آلود دوران مدرسه و دانشگاه نیل و عشق راستین و درک او نسبت به کودک در موفقیت و پیاده‌کردن افکارش در سامرهیل نقش مهمی داشتند. نیل در آراء تربیتی خود تحت تأثیر «فروید»، «رایش آ» و «لین آ» قرار داشت. مهم‌ترین اصل نیل این بوده است: «راه خودت را برو». او گفته است ترجیح می‌دهد از سامرهیل رفتگری شاد بیرون بیاید تا نخست‌وزیری عصبی. این مدرسه به عنوان مشهورترین مدرسه‌ای که در قالب تحقق خود (تحقق فرد) عمل کرده، شناخته شده است.

آموزش آزاد

آموزش به نوعی که دانش‌آموز خود تصمیم بگیرد چه می‌خواهد فرا بگیرد، روشی است که در جهان محبوبیت بسیاری کسب کرده و سامرهیل از پیش‌قراولان این روش است. اصل مهم و متمایز سامرهیل پایبندی به اصول دموکراسی است. در این مسیر، دانش‌آموزان در هر موردی آزادی و حق

1. Alexander Sutherland neill
2. Sigmund Freud
3. Wilhelm Reich
4. Richard Lynn

جستار

سامرهیل

مدرسه‌ای

برای

خودبودگی

گردآوری بخش تحریریه نشریه

نگرش او به آنچه که تجربه می‌کند چیست، عاجز خواهد ماند. بنابراین وظیفه معلم بسیار ظریف، حساس و سنگین می‌شود. تعداد دانش‌آموزان در این‌گونه مدرسه‌ها بسیار کمتر از میزان معمول است؛ چون در مدرسه‌های بزرگ معمولاً انعطاف در برنامه‌ها وجود ندارد و برنامه‌های متنوع ارائه نمی‌شود. بنابراین حداکثر تعداد دانش‌آموز در هر کلاس پانزده نفر پیشنهاد شده که در گروه‌های سنی متفاوت‌اند. اصولاً در سازماندهی مدرسه اینکه هرکسی بر اساس سن تقویمی در یک پایه‌ای قرار گیرد، مفهومی ندارد، بلکه مبنای تقسیم‌بندی دانش‌آموزان، در کلاس‌های

مختلف، استعدادها و علایق و نیازهای آن‌هاست. بچه‌ها در سنین متعدد متناسب با علاقه خود به یک موضوع درسی در کلاس آموزش می‌بینند. همچنین معلم بدون دیکته یا تجویز و تحمیل مطلبی، راهنمایی‌های لازم را به دانش‌آموزان ارائه می‌دهد، به عبارتی او را تحریک، تشویق و هدایت می‌کند. تعیین تکلیف و وظایف دانش‌آموزان هم در نتیجه تعامل بین دانش‌آموز و معلم شکل می‌گیرد.

نکته دیگر آنکه موضوعات درسی سنتی (علوم و ریاضیات) نیز در سامرهیل وجود دارد؛ اما بر آن‌ها تأکید نمی‌شد. زیبایی‌شناسی یکی از حیطه‌های برنامه درسی بود. به اعتقاد نیل زیبایی‌شناسی موجب اعتلای خلاقیت، تخیل و سلامت عاطفی بچه‌ها می‌شود و حتی جنبه درمانی، برای کودکانی که از مشکلات روانی رنج می‌برند، دارد یا به کودکانی که استعداد تحصیلی پایینی در علوم دارند فرصت می‌دهد در حرفه‌ای پیش افتند. از همین رو فارغ‌التحصیلان سامرهیل به آسانی در دانشگاه‌ها پذیرفته می‌شوند؛ زیرا تنها برای آن رشته‌هایی درخواست می‌دهند که واقعاً به آن علاقه دارند.

به اختصار می‌توان آرای تربیتی نیل را در چند مورد بیان کرد:

۱. اهمیت دادن به آزادی کودک

نیل در کتاب «سامرهیل» تعهد خود را به آزادی واضح بیان می‌کند: «بر سر آنیم تا مدرسه‌ای بر پا کنیم که کودکان در آن مجاز باشند، خودشان باشند. برای انجام این کار ناگزیر بودیم که انضباط، دستوردهی، القای عقیده و... را سراسر کنار بگذاریم.»

❖ **۲. تأکید بر خودمختاری کودک برای یادگیری**
نیل تأکید می‌کند کودک را نباید مجبور به یادگیری کرد. تنها یادگیری ارزشمند، یادگیری داوطلبانه است و کودکان خود می‌دانند که چه وقت برای یادگرفتن آماده‌اند.

❖ **۳. اهمیت شادمانی کودک در مدرسه**
نیل معتقد است آنگاه بچه‌ها به شادمانی دست می‌یابند که آزاد باشند؛ زیرا ناخوشایندی از کینه درونی از سرکوب بیرونی. شادمانی از نظر نیل به معنی مواجهه با حداقل سرکوب است. شادمانی شامل احساس درونی شادزیستی، احساس تعادل، احساس سلامت و خشنودی از زندگی است و داشتن آزادی لازمه این احساس درونی است.

❖ **۴. اهمیت دادن به پرورش عواطف**
نیل طرفدار «دل‌ها و نه مغزها در مدرسه» است. وی باور داشت اگر عواطف را حقیقتاً آزاد بگذارند، عقل از خود مراقبت خواهد کرد. وی معتقد بود که آموزش و پرورش متعارف این خطا را مرتکب می‌شود که عقل را برتری می‌دهد. از این رو بچه‌ها ممکن است واقعیات فراوانی را بدانند؛ اما فاقد رضایت و موفقیت درونی باشند.

❖ **۵. تأکید بر نیک‌بودن فطرت**
همانطور که اشاره شد، وی به پاک و نیک‌بودن فطرت کودکان معتقد بود و باور داشت اگر بگذارند کودک رشد طبیعی خود را داشته باشد، به محرک‌ها و ضمانت‌های اجرایی درس‌های اخلاقی و مذهبی نیاز نخواهد داشت؛ زیرا نیکی طبیعی ذات وی مجال خواهد یافت تا به راه و رسم خویش، خود را ظاهر سازد.

❖ **۶. مخالفت با تنبیه کودک**
در سامرهیل تنبیه سلطه‌گرایانه جایی نداشت. نیل تصور می‌کرد که تنبیه همیشه عملی ناشی از نفرت است و کودک خودسامان یافته هیچ‌گاه نیازمند به آن نیست. پس کنترل اجتماعی در سامرهیل چگونه اتفاق می‌افتاد؟ تا جایی که امکان داشت مدرسه به صورت دموکراتیک اداره می‌شد و تصمیمات مهم مربوط به اداره مدرسه در جلسه‌های هفتگی همگانی که در آن هر کس یک رأی داشت و در آن رأی اکثریت نافذ بود، به اشتراک گذاشته می‌شد. کودکی که به لحاظ رفتاری عملی

ضد اجتماعی مثل آزار دیگران داشت، تنبیه مناسبی از جانب گروه برای او در نظر گرفته می‌شد که این تنبیه بیشتر حالت جریمه نقدی و تاوان داشت؛ مثل اخذ پول توجیبی کودک یا محروم کردن او از تماشای فیلم. این رویکرد تجربه با ارزشی برای اداره زندگانی در اختیار بچه‌ها قرار می‌داد و اکثر ناظران آن را وجه موفقیت‌آمیز سامرهیل تلقی می‌کردند.

جمع‌بندی

سامرهیل در برابر آموزش و پرورش سنتی گزینه تندرستی است که نشان می‌دهد در تعلیم و تربیت مبتنی بر آزادی کودک در عمل به چه معناست، همین هم باعث شده است تا انواع بازرسی‌ها از این مدرسه انجام و علامت سؤال‌های متعددی در مورد نگرش نیل مطرح شود، از جمله اینکه آیا حقیقتاً کودکان همیشه به بهترین صورت مصالح تحصیلی خود را تشخیص می‌دهند؟ آیا فرد می‌تواند از آزادی خود کامل بهره بگیرد، بدون آنکه هسته استواری از معرفت و فهم داشته باشد تا بر پایه آن انتخاب‌های معنی‌دار به عمل آورد؟ یا آیا

یادگیری به همان اندازه که وی می‌پندارد باید آزادانه باشد و کتاب کم‌اهمیت‌ترین ابزار در مدرسه است؟ اگر این سؤالات را در کنار اظهار نظر بسیاری از شاگردان پیشین نیل قرار دهیم، نتایجی به دست می‌آید، از جمله سهل‌انگاری درباره جنبه نظری، فقدان مستمر معلمان شوق‌انگیز و اینکه سامرهیل برای کودکان درون‌گرا کمتر سودمند بوده است تا کودکان برون‌گرا. اما در مورد اکثریت افرادی که از سامرهیل فارغ‌التحصیل شده‌اند، این اتفاق نظر وجود داشته که سامرهیل آنان را مستقل بار آورده و در مواجهه با مراجع قدرت تواناتر و بردبارتر ساخته است. همچنین برخی اشاره داشته‌اند که سامرهیل آن‌ها را یاری کرده است تا مرحله دشوار زندگانی خود را پشت سر بگذارند. □

منابع

۱. پالمر، جوی، پنجاه اندیشمند نوین علوم تربیتی، سمت، چاپ سوم، (۱۳۹۶)
۲. مهرمحمدی، محمود، توسعه و تقویت بنیه تحقیقاتی در آموزش و پرورش: سیمای آینده در نگاهی به گذشته، فصلنامه «تعلیم و تربیت»، (۱۳۷۰) شماره ۲۶

3. <https://elmnnet.article/20713646-79133>